

ابن ماجد، شیر دریاها

رازهای ناگفته‌ی ناخدای بزرگ خلیج فارس و استاد دریانوردی

◀ بندرعباس؛ دروازه‌ی تمدن دریایی ایران، عضو شهرهای تاریخی شد

◀ گزارشی از کنار گذاشتن هرمزگان از طرح بارورسازی ابرها

◀ بررسی محوطه باستانی دهتل هرمزگان که خاستگاه نخستین انسان است

«ابن ماجد» نابغه‌ای از خلیج فارس که نقشه اقیانوس را از نو کشید

شیر دریا

حجت حاجی زاده
مهدی ده دار

۶۰۰ سال پیش، یعنی قرن پانزدهم میلادی را تصور کنید: اقیانوس هند نه تنها یک پهنه آبی ساکت، که یک شاهراه جهانی تپنده و چندفرهنگی است. شریان‌های تجاری آن با عطر ادویه‌های جزایر ملوک (یکی از جزایر مجمع‌الجزیره اندونزی)، درخشش ابریشم چین و رایحه کندر ظفار آکنده است و عرشه کشتی‌های بادبانی میزبان تاجرانی از هر رنگ و نژاد است. در این جهان پهناور، قانون نه با صدای توپ و باروت، که با دانش نوشته می‌شد؛ دانش خواندن نقشه ستارگان در آسمان شب و تسلط بر ریتم قدرتمند و فصلی بادهای موسمی.

حاکمان واقعی این اقیانوس، ناخدایانی بودند که این دانش سرنوشت‌ساز را سینه به سینه از نیاکان خود به ارث برده بودند. در اوج تکامل همین جهان دانش‌بنیان بود که مردی از سواحل خلیج فارس برخاست تا نامش برای همیشه با سرنوشت دریا گره بخورد: شهاب‌الدین احمد بن ماجد. او که به حق، لقب «اسد البحر» یا شیر دریا را از آن خود کرد، صرفاً یک ناخدای بی‌باک در میان هزاران ناخدای دیگر نبود؛ او معمار و تدوین‌گر بزرگ علمی بود که هنر هزاران ساله دریانوردی را به یک دایره‌المعارف دقیق و قابل انتقال بدل ساخت. این روایت، بازخوانی حماسه اوست؛ تلاشی برای کنار زدن افسانه‌هایی که قرن‌ها بر میراث حقیقی او سایه افکنده و رونمایی از دانشمندی که دستاوردهایش، ناخواسته، جهان را در آستانه یک دگرگونی بی‌بازگشت قرار داد.

برای درک ژرفای دستاورد ابن ماجد، باید در این جهان غوطه‌ور شد. اقیانوس هند در آن زمان یک زیست بوم اقتصادی و فرهنگی خودبسته و بی‌نیاز پیچیده بود، صحنه یک باله کیهانی که رقصندگان آن کشتی‌های بادبانی بودند و طراح حرکتشان، ریتم دقیق و قابل پیش‌بینی بادهای موسمی. شبکه‌ای از بنادر افسانه‌ای، از سیراف

و هرمز در خلیج فارس که شریان اصلی اتصال به جاده ابریشم بودند، تا کالیکوت در هند و زنگبار در آفریقا، این جهان را به هم متصل می‌کرد. در این دنیا، دانش ناوبری قدرتمندترین ابزار و گران‌بهارترین سرمایه بود؛ ترکیبی از علم ریاضی، ستاره‌شناسی کاربردی و تجربه زیسته نسل‌ها که همچون رازی موروثی در خاندان‌های بزرگ دریانوردی محافظت می‌شد. هرچند از تاریخ تولد و وفات و جزئیات زندگی اطلاع دقیقی در دست نیست، اما کراچکوفسکی، مستشرق و ایران‌شناس روس، تولد او را حدود ۱۴۳۰م عنوان کرده است. ابن ماجد در کانون چنین جهانی، در بندر کنگ (بنا به روایت دکتر اقتداری، پژوهشگر حوزه خلیج فارس) و بنا به ادعای مورخان جهان عرب، در بندر استراتژیک جلفار (=گلبار) راس الخیمه امروزی، زاده شد؛ به هر صورت، ابن ماجد فرزند خلیج فارس محسوب می‌شود، چه زاده سرزمین‌های شمالی آن باشد چه کرانه‌های جنوبی این دریای تمدنی. خانواده و تبار و خاندانش از ایرانیان دریانورد بود و زبان فارسی را خوب می‌دانست. او زبان عربی را به شیوه‌ی فکری و مفاهیم ذهنی ایران سخن می‌گفت و می‌نوشت.

او از کودکی نه تنها با داستان‌های دریا، بلکه با محاسبات دقیق نجومی بزرگ شد. اما آنچه او را متمایز می‌ساخت، یک دغدغه روشنفکرانه بود. او با هوشمندی یک دانشمند، شکنندگی این سنت شفاهی عظیم را درک کرد و می‌دید که یک نسل گسست می‌تواند بخشی از این پازل هزارساله دانش را برای همیشه به قعر اقیانوس بفرستد. از این رو، او رسالتی فراتر از یک ناخدای صرف برای خود تعریف کرد: تبدیل این هنر رازآمیز به یک علم مدون، قابل آموزش و ماندگار.

میراث واقعی ابن ماجد را باید در کتابخانه‌ای از علم جستجو کرد که او به تنهایی تالیف نمود و عملاً یک انقلاب علمی را بر عرشه کشتی‌ها رهبری کرد. شاهکار بی‌بدیل او، کتاب «الفوائد فی اصول علم البحر و القواعد»، یک دایره‌المعارف جامع و نظام‌مند است که دریانوردی بار، تمام دانش پراکنده دریانوردی را در چارچوب یک نظریه

علمی منسجم گرد هم آورد. او در این اثر ارزشمند، با تلفیق ریاضیات و نجوم، قوانین حاکم بر دریاها را استخراج کرد و از توصیف صرف به تبیین علمی رسید. او اقیانوس را با دقتی میکروسکوپی، نقشه‌برداری نمود و فواصل، جریان‌های اقیانوسی و تقویم دقیق بادها را مدون ساخت. او فناوری ناوبری را به کمال رساند؛ استفاده از قطب‌نما را با معرفی روش‌هایی برای اصلاح خطای انحراف مغناطیسی به یک ابزار دقیق علمی تبدیل کرد و کار با ابزار برای تعیین عرض جغرافیایی را استانداردسازی نمود. مهم‌تر از همه، ابن ماجد با درکی عمیق از جامعه دریانوردان، بخش بزرگی از یافته‌های پیچیده‌اش را در قالب شعر حماسی (ارجوزه) سرود تا ملوانان عادی نیز بتوانند قوانین حیاتی را به سادگی حفظ کرده و در عمل به کار گیرند. او با این کار، یک زبان علمی مشترک برای تمام ناخدایان اقیانوس هند خلق کرد و به انحصار دانش در دست خاندان‌های خاص پایان داد؛ یک سیستم علمی که قدرت تسلط بر اقیانوس را در اختیار هر کسی قرار می‌داد که اراده آموختن آن را داشت. برای قرن‌ها، میراث درخشان شهاب‌الدین احمد بن ماجد با یک اتهام سنگین و نافرجام خدشه‌دار شده بود: خیانت؛ گناه نابخشودنی راهنمایی کردن «واسکو دو گاما» در سفر سرنوشت‌سازش به هند و گشودن دروازه‌های اقیانوس هند به روی استعمار پرتغال. این روایت، که ابتدا توسط یک مورخ عثمانی قرن شانزدهم به نام قطب‌الدین النهرولی مطرح و سپس با اشتیاق توسط مورخان اروپایی تکرار و تثبیت شد، تصویری کاملاً مخدوش از این دانشمند بزرگ ارائه می‌دهد. اما شواهد متقن تاریخی، هنگامی که با دقت بازخوانی شوند، این افسانه را نه تنها رد، بلکه کاملاً بی‌اساس می‌کنند.

سنگ بنای این رد ادعا، در اسناد دست اول خود پرتغالی‌ها یافت می‌شود. دفترچه خاطرات یکی از همراهان سفر واسکو دو گاما، که معتبرترین سند آن سفر محسوب می‌شود، به وضوح ذکر می‌کند که راهنمای آن‌ها از مالیندی به سوی هند، یک مسیحی گجراتی به نام «مالو کاناکا» بوده است، نه

یک دریانورد مسلمان. علاوه بر این، منطق تاریخی و شواهد شخصیتی نیز علیه این اتهام شهادت می‌دهند. ابن ماجد در زمان ورود پرتغالی‌ها، مردی سالخورده و در اوج شهرت علمی خود بود؛ او در نوشته‌های متعدّدش، از جمله ارجوزه مشهور خود، از حضور «فرنگیان» (اروپاییان) با بدبینی و نگرانی یاد کرده و آن‌ها را تهدیدی برای مسیرهای تجاری و جهان اسلام می‌دانست. چگونه می‌توان تصور کرد که چنین شخصیتی، با آن جایگاه و جهان‌بینی، داوطلبانه کلیدهای تسلط بر اقیانوس را به دست نیرویی بیگانه بسپارد که آن را متخاصم می‌دانست؟

اما کنایه تلخ و عمیق تاریخ در جای دیگری نهفته است. تراژدی واقعی میراث ابن ماجد، نه یک عمل خیانت‌آمیز، بلکه پیامد ناخواسته نبوغ علمی او بود. دانشی که او با

شهاب‌الدین احمد بن ماجد، شیر دریای خلیج فارس، با ستاره‌ها و نقشه‌های دقیق خود، دریانوردان قرن پانزدهم را در اقیانوس هند هدایت کرد و هنر هزارساله دریانوردی را به یک علم مدون و جاودانه تبدیل نمود.

وسواس و دقت برای حفظ و تعالی تمدن خود تدوین کرده بود (نقشه‌های دقیق، جداول نجومی، و دستورالعمل‌های علمی ناوبری) به طور غیرمستقیم به ابزاری برای تسلط همان نیروهای بیگانه بدل شد. اروپاییان که با پیچیدگی‌های اقیانوس هند کاملاً بیگانه بودند، با دستیابی به این مجموعه علمی بی‌نظیر، گویی نقشه گنجی را به دست آوردند که راه صدساله تسلط بر منطقه را برایشان یک شبه هموار ساخت. در واقع، ابن ماجد نقشه جهانی را کشید که دوستش می‌داشت، غافل از آنکه این نقشه به دست کسانی خواهد افتاد که برای تسخیر همان جهان آمده بودند.

امروز، زمان آن فرارسیده که غبار افسانه‌ها را از چهره شهاب‌الدین احمد بن ماجد بزداییم و او را آن‌گونه که بود، بشناسیم: یک دانشمند بزرگ، یک نابغه برخاسته از تمدن پویای خلیج فارس، و یکی از معماران اصلی تاریخ علم دریانوردی. او نماد دورانی است که سرنوشت دریاها نه با قدرت سلاح، که با قدرت دانش و ستاره‌ها رقم می‌خورد. میراث او، داستانی الهام‌بخش از قدرت علم، نوآوری و عشقی بی‌پایان به اقیانوس است؛ عشقی که او را به «شیر دریا» و قهرمانی جاودان در تاریخ بشریت تبدیل کرد. او فانوس دریایی جهانی بود که در آستانه غروب خود قرار داشت؛ فانوسی که برای راهنمایی دوستان ساخته شده بود، اما نور قدرتمندش، ناخواسته، مسیر را برای غریبه‌هایی روشن کرد که طوفانی بی‌بازگشت را با خود به همراه آوردند. داستان ابن ماجد، حماسه تلخ و شیرین دانشی است که هم می‌تواند تمدنی را به اوج برساند و هم می‌تواند، ناخواسته، ابزار دگرگونی آن را فراهم سازد. سرگذشت شهاب‌الدین احمد بن ماجد، فراتر از تاریخ یک فرد، حماسه یک تمدن است. او نقطه‌ی اوج هزاران سال دانش انباشته در سینه دریانوردان خلیج فارس و اقیانوس هند بود؛ دانشی که او با نبوغ خود، از زمزمه‌های شفاهی به یک قانون علمی و جهانی بدل کرد. او به تنهایی، اقیانوسی از تجربه را بر روی کاغذ آورد تا میراث نیاکانش نه تنها زنده بماند، بلکه به چراغ راهی برای تمام آیندگان تبدیل شود. عظمت ابن ماجد در این است که کار او، فراتر از زمان و مکان و هرگونه سوءاستفاده تاریخی، همچنان می‌درخشد. او نماد انسانی است که با قدرت علم و کنجکاوی، بر طبیعت چیره می‌شود و جهان را به مکانی شناخته‌شده‌تر و قابل درک‌تر بدل می‌کند. میراث "شیر دریا" یک گواه‌ابدی است بر این حقیقت که دانش حقیقی، حتی اگر در طوفان حوادث قرار گیرد، هرگز غرق نخواهد شد. او ناخدایی است که کشتی علم را نه تنها در عصر خود، بلکه برای تمام دوران هدایت کرد و نامش به عنوان یکی از بزرگترین نوابغ تاریخ بشریت، تا ابد بر پهنه اقیانوس‌ها جاودان خواهد ماند.

چرا هرمزگان از طرح بارورسازی ابرها کنار گذاشته شد؟

آسمان بی نصیب هرمزگان

که بیشترین فشار تنش آبی را تجربه می‌کنند.

بارورسازی ابرها؛ از علم تا امید

در این روش، مواد شیمیایی هسته‌زا مانند یدید نقره یا کلرید سدیم به درون ابرهای مناسب تزریق می‌شود تا فرآیند تشکیل قطره‌های آب تسریع شود و در نتیجه، بارش رخ دهد. این عملیات معمولاً با هواپیماهای مخصوص انجام می‌شود و به داده‌های دقیق هواشناسی و شرایط جوی خاص نیاز دارد. بر اساس گزارش‌های جهانی، اثر این عملیات معمولاً بین ۵ تا ۲۰ درصد افزایش بارش است و در مناطق ساحلی ممکن است تا ۳۰ درصد نیز برسد. با این حال، نتیجه همیشه قطعی نیست و به نوع ابر، ارتفاع، دما و جریان‌های جوی بستگی دارد.

هزینه بالا، راندمان پایین

در ایران، راندمان طرح‌های بارورسازی حدود ۱۹ درصد اعلام شده است؛ رقمی که در مقایسه با هزینه‌های سنگین پروازها، سوخت، تجهیزات و مواد شیمیایی چندان چشمگیر نیست. کارشناسان بسیاری می‌گویند این طرح در شرایط کنونی، بیشتر یک پروژه‌ی آزمایشی و مکمل است تا راه‌حلی اساسی برای خشکسالی.

پیش‌تر نیز سحر تاج‌بخش، رئیس سازمان هواشناسی کشور، در گفت‌وگو با خبرگزاری مهر درباره‌ی امکان اجرای طرح بارورسازی ابرها اظهار کرد: «استفاده از بارورسازی ابرها برای تولید مقدار محدودی آب در دنیا هم انجام می‌شود و هم قابل‌پذیرش است. شکی نیست که می‌توان از طریق بارورسازی ابرها مقداری آب باران تولید کرد، اما این کار در مقیاس‌های کوچک و برای اهداف محدودتر با مقادیر بسیار کمتر امکان‌پذیر است. بارورسازی ابرها به‌عنوان یکی از روش‌های «استحصال آب» شناخته شده است. بر اساس مقالات منتشرشده، بارورسازی ابرها می‌تواند حدود ۱۰ درصد بارش‌های قابل‌ریزش را افزایش دهد،

اما در مقیاس‌های بزرگ‌تر پاسخگو نیست. مشکل خشکسالی کشور و کمبود منابع آب‌های زیرزمینی با روش بارورسازی ابرها قابل حل نیست.»

پرسش بزرگ؛ چرا هرمزگان نه؟

در حالی که استان‌های جنوبی مانند بوشهر در طرح بارورسازی قرار دارند، نام هرمزگان استانی با اقلیم نیمه‌خشک، کوهستان‌های بلند و ابرهای مستعد در فهرست دیده نمی‌شود. این موضوع هم در میان کارشناسان و هم در فضای رسانه‌ای، واکنش‌هایی را برانگیخته است. کارشناسان محلی معتقدند که غالب ابرهای استان قابلیت بارورسازی را ندارند؛ فقط ابرهایی دارای پتانسیل بارش

هستند که مقدار کافی رطوبت و رشد عمودی داشته باشند و مشاهده‌ی این نوع ابرها تنها در فصول و مناطق خاصی از استان امکان‌پذیر است.

به گفته‌ی یکی از پژوهشگران اقلیم‌شناسی استان: «ابرهای ارتفاع پایین در هرمزگان معمولاً رطوبت بالایی دارند، اما به دلیل نبود سامانه‌ی صعودی قوی، به بارش نمی‌انجامند. با بارورسازی علمی و هدفمند می‌توان از این ظرفیت طبیعی بهره گرفت.» با وجود این پتانسیل، منابع وزارت نیرو هنوز دلیل روشنی برای حذف هرمزگان از فهرست طرح امسال ارائه نکرده‌اند. برخی کارشناسان احتمال می‌دهند علت این تصمیم، نبود زیرساخت‌های هوایی مناسب یا ضعف

شبکه‌ی داده‌های ابری در این استان باشد. دیگران می‌گویند تمرکز فعلی وزارت نیرو بر حوضه‌های آبریز مرکزی و زاگرس بوده است، نه مناطق جنوبی.

دیدگاه‌های متفاوت درباره‌ی اثربخشی طرح

منتقدان بارورسازی می‌گویند این پروژه نمی‌تواند جایگزین مدیریت پایدار منابع آب شود. به گفته‌ی یکی از اساتید دانشگاه صنعتی اصفهان: «این فرض که بارورسازی الزاماً در همان منطقه باعث بارش می‌شود، اشتباه است؛ گاهی باران در مناطق دیگری رخ می‌دهد و حتی ممکن است رطوبت به سمت کشورهای همسایه منتقل شود.»

سامیه طهوریان

وزارت نیرو در واکنش به کاهش کم‌سابقه‌ی بارش‌ها در کشور، طرح بارورسازی ابرها را در هفت استان آغاز کرده است؛ اقدامی پرهزینه و بحث‌برانگیز که هدف آن افزایش نزولات جوی در مناطق خشک و دارای تنش آبی است. اما این روش نه قطعی است و نه بدون ریسک، چراکه اثربخشی آن در شرایط اقلیمی ایران هنوز به‌طور کامل اثبات نشده و ممکن است نتایج متفاوتی به همراه داشته باشد. در این میان، نبود نام هرمزگان در فهرست استان‌های هدف، پرسش‌برانگیز شده است؛ استانی که به گفته‌ی کارشناسان، با توجه به کاهش قابل‌توجه نزولات آسمانی، تداوم خشکسالی‌ها و محدودیت منابع آبی، و از سوی دیگر شرایط جوی خاص آن، چشم‌انتظار آزمایش بارورسازی ابرهاست، اما هنوز در نقشه‌ی اجرای طرح جایی ندارد.

بحران بارش؛ انگیزه‌ی آغاز پروژه

سال آبی جدید برای ایران با کاهش شدید بارندگی‌ها آغاز شد. گزارش سازمان هواشناسی نشان می‌دهد از ابتدای مهرماه تاکنون، بسیاری از نقاط کشور با افت چشمگیر بارش روبه‌رو بوده‌اند؛ در برخی استان‌ها حتی بارش‌ها به صفر نزدیک شده است. در واکنش به این وضعیت بحرانی، وزارت نیرو از طریق «مرکز ملی باروری ابرها» اجرای پروژه‌ی بارورسازی را در هفت استان آغاز کرد تا شاید بتواند کمبود بارش را جبران کند. بر اساس اعلام منابع رسمی، استان‌های فارس، کرمان، یزد، اصفهان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر در فهرست اولیه‌ی این طرح قرار دارند. هدف، تمرکز بر مناطقی است

غزاله ماندگاری

سال آبی ۱۴۰۴-۱۴۰۵ از ابتدای مهرماه آغاز شده و آخرین آمار وزارت نیرو نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب منابع آبی کشور و به ویژه استان‌های خشک و نیمه‌خشک مانند هرمزگان است. در شرایطی که ورودی آب به سدهای کشور ۳۹ درصد کاهش یافته است، استان هرمزگان با بحرانی جدی در تامین منابع آبی مواجه شده است. حجم ذخیره سدهای مهم این استان مانند سد استقلال با کاهش ۷۴ درصدی روبه‌رو شده و برخی سدها نظیر شمیل و نیان به مرز خالی شدن کامل رسیده‌اند. این وضعیت زنگ خطری برای تامین آب شرب، کشاورزی و صنعت استان است و ضرورت مدیریت فوری منابع آب و صرفه‌جویی را بیش از پیش آشکار می‌کند. مدیرعامل شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان از خشک شدن سدهای هرمزگان خبر داده و اعلام کرد تا زمانی که بارندگی مطلوبی نداشته باشیم، وضعیت پایدار است. در ادامه گفت‌وگو با مدیرعامل شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان را در این زمینه

هشدار کمبود آب با کاهش ۷۴ درصدی منابع آبی استان هرمزگان؛

پشت سدها خالی‌ست

دارد که بارش‌های مناسب و کافی رخ ندهد.» مدیرعامل شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان درباره سد جگین گفت: «آب سد جگین هم اکنون برای تامین نیازهای شهری و کشاورزی، از جمله کاشت هندوانه، استفاده می‌شود، اما با توجه به شرایط بحرانی منابع آب، شورای حفاظت از منابع آب تصمیم گرفته است که در این شرایط، از کاشت هندوانه جلوگیری شود چون این امر ممکن است تهدیدی برای تامین آب شرب ایجاد کند.» وی در پایان تاکید کرد که وضعیت نهایی منابع آب استان به میزان بارش‌های فصل زمستان و همکاری همگانی بستگی دارد و از مردم و مسئولان خواست با مدیریت مصرف و رعایت صرفه‌جویی، این بحران را

کاشت هندوانه برای حفظ آب شرب
«جمشید عیدانی»، مدیرعامل شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان در گفت‌وگو با خبرنگار صبح ساحل درباره وضعیت منابع آب در بندرعباس گفت: «در زمینه مدیریت آب، مسئولیت اصلی استان در حوزه بندرعباس متمرکز شده‌است و خوشبختانه منابع آب این منطقه، از جمله آب‌های زیرزمینی و آب شیرین‌کن‌ها، به خوبی تامین شده و نگرانی خاصی در این زمینه وجود ندارد.» وی با اشاره به وضعیت بحرانی سدهای استان هرمزگان افزود: «تقریباً تمامی سدهای استان به جز سد جگین در وضعیت قرمز قرار دارند که این موضوع نشان‌دهنده کمبود شدید منابع آب است و این وضعیت تا زمانی ادامه

و خشک و وابستگی شدید به منابع آبی محدود، در سال جاری با چالش‌های جدی کمبود آب مواجه است. سدهای اصلی استان که تامین‌کننده منابع آب کشاورزی، شرب و صنعت هستند، وضعیت زیر را دارند: سد استقلال با وجود حجم نسبتاً زیاد، کاهش شدید ذخیره آب دارد که می‌تواند اثرات منفی بر تامین آب کشاورزی و شرب داشته باشد. همچنین برخی سدها تقریباً خالی‌است و این مسئله زنگ خطری برای تامین آب روستاها و شهرهای اطراف است. سایر سدها نیز به علت کاهش ورودی‌ها و مصرف بالا، ذخایر خود را به سرعت از دست می‌دهند.

مدیرعامل آب منطقه‌ای هرمزگان: توقف

می‌خوانید.

کاهش ورودی آب به سدها

ورودی آب به سدهای کشور تا ۲۶ مهرماه ۱۴۰۴، حدود ۷۸۰ میلیون متر مکعب بوده است که نسبت به سال آبی گذشته (یک میلیارد و ۲۹۰ میلیون متر مکعب) کاهش ۳۹ درصدی نشان می‌دهد. این کاهش قابل توجه ناشی از کاهش بارندگی‌ها، افزایش دما و تبخیر بالاتر آب در فصل تابستان است. میانگین پرشدگی سدهای کشور در حال حاضر تنها ۳۴٪ است که در برخی مناطق پرمصرف مانند تهران به حدود ۱۵٪ می‌رسد.

وضعیت سدهای استان هرمزگان

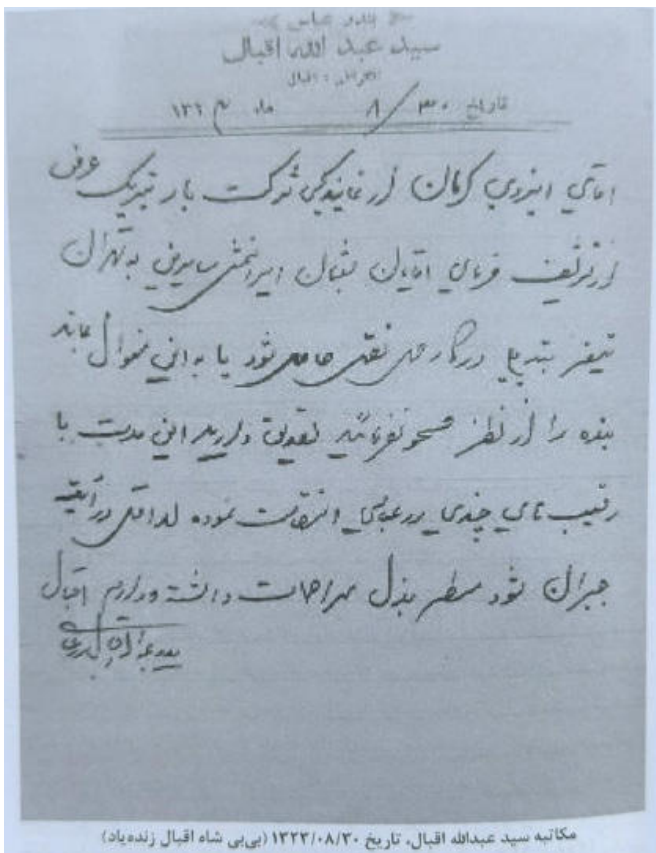
استان هرمزگان به دلیل شرایط اقلیمی گرم

سید عبدالله اقبال؛

تاجر خوشنامی که نبض تجارت بندرعباس را سال‌ها در دست داشت

سامیه طهوریان

در شش دوره پیاپی به عضویت این نهاد انتخاب شد؛ دوره‌هایی که مجموعاً حدود ۲۲ سال به طول انجامید. استمرار اعتماد فعالان بازار به او، نشانه‌ای روشن از اعتبار و کارآمدی شخصیت اقتصادی و اخلاقی‌اش بود. در طول این سال‌ها، بسیاری از تصمیمات و سیاست‌های تجاری بندر با حضور و نقش‌آفرینی مستقیم او رقم خورد. علاقه‌ی اقبال به انجمن‌ها و محافل اجتماعی نیز قابل توجه بود. مشارکت مداوم او در شوراها و نشست‌های شهری، نشان می‌داد که نگاهش فراتر از سود اقتصادی و محدود به مرز دفتر حساب‌و‌کتاب نبود. او باور داشت رونق بازار بدون رفاه و رضایت مردم معنا ندارد. سید عبدالله اقبال در سال ۱۳۵۵ دارفانی را وداع گفت؛ اما نام و اعتبارش در میان بازرگانان بندرعباس همچنان زنده است. از او پنج فرزند باقی ماند که میراث خانوادگی او را همچون مشعلی روشن نگه داشته‌اند. بسیاری معتقدند اگر امروز از تاجر مردمی بندرعباس نامی ببرند، بی‌تردید اقبال در فهرست نخست‌ها قرار می‌گیرد. او نمونه‌ای از نسل طلایی تاجر جنوب بود؛ نسلی که تجارت را با انسانیت پیوند می‌زد.

برگرفته از کتاب **نامک گمبرون**،
اثر **علی کمالی زاده**

سهم مهمی در تأمین کالاهای اساسی منطقه ایفا کند. اما آنچه اقبال را فراتر از یک تاجر موفق قرار می‌داد، نیکوکاری و روحیه‌ی اجتماعی او بود. بسیاری از مردم بندرعباس او را به‌خاطر دستگیری از نیازمندان،

حمایت از جوانان جویای کار و مشارکت در امور خیریه به یاد دارند. در روزگاری که نهادهای اجتماعی مدرن شکل نگرفته بود، چنین مشارکت‌هایی ستون‌های محکم جامعه‌ی محلی محسوب می‌شد. یکی از مهم‌ترین عرصه‌های اثرگذاری او، حضور در اتاق بازرگانی بندرعباس بود. وی

در میان نسل تاجر شریف و اثرگذار بندرعباس، نام سید عبدالله اقبال همچون مهر اعتماد بر تاریخ اقتصادی این بندر ثبت شده است؛ تاجری که علاوه بر فعالیت اقتصادی، در مردم‌داری، کار خیر و حضور در نهادهای اجتماعی شهر نقش‌آفرینی کرد و رد قدم‌هایش هنوز در حافظه قدیمی‌ها باقی است.

در سال ۱۳۷۶ خورشیدی و در خانواده‌ای بازرگان متولد شد؛ خانواده‌ای که سابقه‌ی طولانی در تجارت دریایی و مبادلات کالایی داشت. پدر او، سید احمد، از بازرگانان معتبر بندرعباس بود و همین پیشینه موجب شد عبدالله از کودکی با مفاهیم تجارت، دادوستد و صداقت اقتصادی آشنا شود. تربیت خانوادگی و تجربه‌ی ساحل‌نشینی، شخصیت اقتصادی او را شکل داد و مسیر زندگی‌اش را به سوی تجارت سامان داد. فعالیت‌های تجاری وی بیشتر در حوزه‌ی عمده‌فروشی کالاهای صادراتی و وارداتی به‌ویژه معاملات برنج متمرکز بود؛ کالایی که در نیمه نخست قرن چهاردهم خورشیدی، نقش پررنگی در سفره مردم شهرهای جنوبی کشور داشت. او با ایجاد شبکه‌های اعتماد در میان بازرگانان داخلی و خارجی، توانست

برگزاری همایش پیاده‌روی راگه با حضور خانواده

سامیه طهوریان

وی افزود: همایش پیاده‌روی خانواده و جشن فرهنگی به همت سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری بندرعباس و با مشارکت هیأت ورزش‌های همگانی شهرستان بندرعباس و قرارگاه تحول محله سورو برگزار شد. این مراسم با حضور جمعی از مسئولان و مدیران شهری از جمله مهدی نوبانی شهردار بندرعباس، احمد پویافر فرماندار بندرعباس، فریده عامری عضو شورای اسلامی شهر بندرعباس، حمید کمالی فرمانده سپاه ناحیه بندرعباس، امین رئیسی رئیس اداره ورزش بندرعباس، مسلم عاشوری و فرامرز عیانی معاونان سازمان همراه بود.

در بخش پایانی مراسم، جشن فرهنگی با اجرای طنزپردازان و هنرمندان استانی، برگزاری مسابقات متنوع و اهدای جوایز به قید قرعه میان شرکت‌کنندگان همراه بود که با استقبال پرشور خانواده‌ها روبه‌رو شد.

همایش پیاده‌روی خانوادگی راگه به همراه جشن فرهنگی به مناسبت هفته تربیت بدنی و پارالمپیک برگزار شد. همایش بزرگ پیاده‌روی خانوادگی راگه به همراه جشن فرهنگی و برنامه پاکسازی ساحل، به مناسبت هفته تربیت بدنی و پارالمپیک در ساحل کپشکن بندرعباس برگزار شد.

به گزارش امید ساحل؛ اجتماعی و ورزشی شهرداری بندرعباس؛ رسول جهانداری رئیس سازمان، ضمن تبریک به مناسبت هفته تربیت بدنی و پارالمپیک اظهار کرد: این همایش بزرگ خانوادگی با هدف ایجاد شور و نشاط اجتماعی، ارتقای سلامت جسمی و روانی شهروندان و ترویج فرهنگ ورزش‌های همگانی برگزار شد. همچنین در حاشیه این برنامه، عملیات پاکسازی ساحل با مشارکت خانواده‌ها و گروه‌های داوطلب انجام گرفت.

بندرعباس؛ دروازه تمدن دریایی ایران، عضو شهرهای تاریخی شد

است. ریاست دبیرخانه دائمی این مجمع بر عهده شهردار اصفهان است و شهرهای دارای پیشینه تاریخی و فرهنگی برجسته، اعضای آن را تشکیل می‌دهند. با پیوستن بندرعباس به این مجمع، فصل تازه‌ای از فعالیت‌های فرهنگی و تاریخی در این شهر آغاز می‌شود؛ فصلی که در آن، پاسداشت گذشته، پلی برای ساختن آینده‌ای فرهنگی‌تر و پویاتر خواهد بود.

برای جذب سرمایه‌گذاری‌های فرهنگی، توسعه گردشگری تاریخی و ارتقای جایگاه بندرعباس در سطح ملی و بین‌المللی فراهم خواهد شد. «مجمع شهرهای تاریخی ایران نهادی ملی است که با هدف صیانت از میراث فرهنگی، احیای هویت ایرانی، اسلامی شهرها، تبادل تجربیات مدیریت شهری در حوزه حفاظت از بافت‌های تاریخی و جلب مشارکت عمومی شکل گرفته

بیش از پیش فعال باشند. هر سنگ‌نوشته، عکس قدیمی و خاطره‌ای از گذشتگان، بخشی از هویت ماست و باید برای آیندگان حفظ شود.» شهردار بندرعباس همچنین با اشاره به مزایای عضویت در این مجمع گفت: «این عضویت می‌تواند زمینه‌ساز تعامل و همکاری بیشتر بندرعباس با دیگر شهرهای تاریخی کشور باشد. در پرتو این همکاری‌ها، فرصت‌های تازه‌ای

ملت ایران را در خود جای داده است.» وی با اشاره به پیشینه درخشان بندرعباس در طول تاریخ افزود: «از دوران صفویه تا دوران معاصر، بندرعباس همواره نقشی محوری در ارتباطات تجاری، فرهنگی و سیاسی ایران با جهان داشته است. این شهر یکی از مهم‌ترین مراکز تبادل تمدنی و اقتصادی کشور بوده و آثار تاریخی، بافت‌های کهن و بناهای ارزشمند آن، گواهی زنده بر این پیشینه است.»

شهردار بندرعباس با تأکید بر ضرورت حفاظت از میراث فرهنگی و تاریخی شهر، ادامه داد: «عضویت در مجمع شهرهای تاریخی ایران فرصتی ارزشمند برای هم‌افزایی علمی، فرهنگی و مدیریتی میان شهرهای تاریخی کشور است. این بستر می‌تواند ما را در مسیر مستندسازی، حفاظت و معرفی هرچه بهتر میراث تاریخی بندرعباس یاری دهد.»

نوبانی با دعوت از تمامی دستگاه‌ها و نهادهای شهری و استانی برای همراهی در مسیر پاسداشت میراث فرهنگی گفت: «حفظ شأن و منزلت تاریخی بندرعباس تنها با مشارکت مردم و همکاری نهادهای فرهنگی و دانشگاهی ممکن است. از پژوهشگران، هنرمندان، نویسندگان و مورخان بندرعباس می‌خواهم با گردآوری اسناد، عکس‌ها، خاطرات و منابع شفاهی، در مستندسازی و معرفی تاریخ این شهر

دبیرخانه دائمی مجمع شهرهای تاریخی ایران با صدور گواهی رسمی، عضویت شهر بندرعباس را در این مجمع ملی تأیید کرد. به موجب این گواهی، بندرعباس از تاریخ ۱۰ آبان ۱۴۰۳، به‌صورت رسمی به عنوان یکی از شهرهای عضو مجمع شهرهای تاریخی ایران شناخته شد. این عضویت پس از طی مراحل قانونی و بر اساس ماده ۸ اساسنامه مجمع به تصویب رسید و گواهی آن از سوی رئیس دبیرخانه دائمی، علی قاسم‌زاده، شهردار اصفهان، به شهردار بندرعباس ابلاغ شد.

در متن گواهی صادره از سوی دبیرخانه دائمی مجمع آمده است: «با آرزوی توفیق روزافزون در پیشبرد و تحقق اهداف والای مجمع شهرهای تاریخی ایران در زمینه حفظ، صیانت و احیای گنجینه‌های ارزشمند تاریخی کشور، عضویت شهر بندرعباس در این مجمع از تاریخ ۱۰ آبان ۱۴۰۳ به تصویب رسید.»

مهدی نوبانی، شهردار بندرعباس، با اعلام این خبر و تبریک آن به شهروندان بندرعباسی گفت: «پیوستن بندرعباس به مجمع شهرهای تاریخی ایران، گواهی بر جایگاه تاریخی، فرهنگی و تمدنی این شهر در سطح ملی است. بندرعباس نه تنها دروازه تمدن دریایی ایران به خلیج فارس است، بلکه بخشی از حافظه و هویت تاریخی

حرکت تازه شهرداری بندرعباس در مسیر مدیریت مشارکتی پسماند طرح جامع «تپش» با هدف تفکیک پسماند از مبدا در بندرعباس آغاز شد

سامیه طهوریان

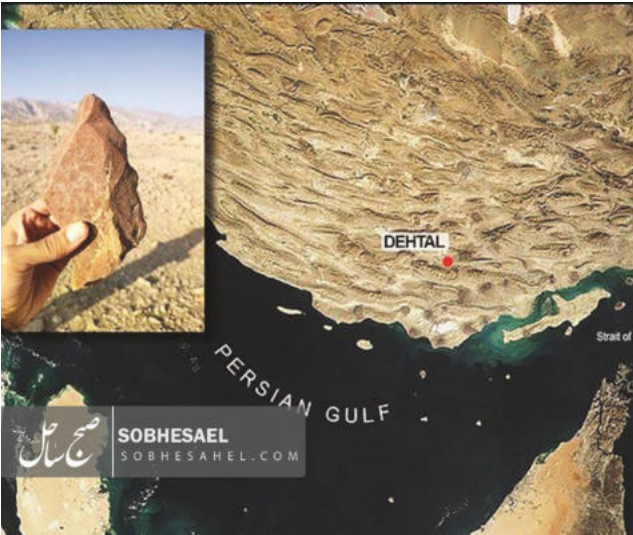

و کنترل خشم» با حضور جمعی از نیروهای اداری و میدانی برگزار شد. این دوره با استقبال گسترده کارکنان مواجه شد و تمرکز آن بر تقویت مهارت‌های فردی در مواجهه با موقعیت‌های پراسترس و پیشگیری از تنش‌های شغلی بود.

دومین دوره با عنوان «آشنایی با قوانین و مقررات و شیوه‌های برخورد قانونی و محترمانه با شهروندان» دیروز در سالن فردوسی شهرداری مرکزی برگزار شد. در این دوره، ضمن مرور مقررات مرتبط با تخلفات شهری، روش‌های قانونی رسیدگی و تکنیک‌های تعامل مؤثر و محترمانه با مراجعان توسط مدرسان مجرب آموزش داده شد. پیری‌زاده در پایان تأکید کرد: برنامه‌های آموزشی این مدیریت به‌صورت منظم و هدفمند تا پایان سال ادامه خواهد داشت و تلاش خواهیم کرد با ارتقای مستمر دانش و مهارت‌های کارکنان، سطح خدمات شهری را به شکل چشمگیری بهبود بخشیم.

به گزارش امید ساحل، این مدیریت با هدف ارتقای سطح دانش، مهارت‌های رفتاری و توانمندی‌های حرفه‌ای کارکنان، مجموعه‌ای از دوره‌های آموزشی تخصصی را تا پایان سال جاری برنامه‌ریزی و اجرا خواهد کرد. این دوره‌ها با بهره‌گیری از اساتید برجسته کشوری و در راستای بهبود کیفیت تعامل با شهروندان و ارتقای کارایی مأموریت‌های میدانی برگزار می‌شوند.

امیر پیری‌زاده، مدیر این مجموعه، با اشاره به اهمیت آموزش مستمر در حوزه خدمات شهری اظهار داشت: برگزاری این دوره‌ها نقش بسزایی در افزایش دانش حقوقی، کاهش خطاهای اجرایی، حفظ کرامت شهروندان و تقویت اعتماد عمومی ایفا می‌کند. همچنین توسعه مهارت‌های روانی و رفتاری کارکنان، به حفظ سلامت شغلی و ارتقای بهره‌وری در اجرای مأموریت‌های پیشگیرانه کمک خواهد کرد. نخستین دوره آموزشی با عنوان «بازآموزی مدیریت استرس

مردم دهتل، شما وارثان یکی از کهن‌ترین نشانه‌های حضور انسان در این سرزمین هستید. این افتخار بزرگ، مسئولیتی مشترک نیز به همراه دارد: حفظ، معرفی و پاسداری از میراثی که نه تنها به دهتل، بلکه به تمام انسانیت تعلق دارد. امروز زمان آن است که همه، از مردم تا مسئولان دست در دست هم دهیم تا نام دهتل نه فقط در کتاب‌های باستان‌شناسی، بلکه در قلب مردم ایران و جهان بدرخشد. حالا دهتل، شهر سنگ‌نگاره‌ها نیست؛ دهتل، آغاز انسان است.

در زمانی که بسیاری از مناطق جهان برای خلق برند فرهنگی هزینه‌های کلان صرف می‌کنند، دهنل به صورت طبیعی و مستند، واجد هویتی جهانی شده است: «زادگاه انسان در جنوب ایران». این دستاورد، فرصتی است برای بازنگری در نگاه توسعه‌ای به منطقه؛ فرصتی که اگر با برنامه‌ریزی درست همراه شود، می‌تواند زمینه‌ساز رونق گردشگری، افزایش سرمایه‌گذاری فرهنگی و تقویت جایگاه شهرستان بستک در نقشه ملی میراث ایران باشد. اکنون، نقش همه‌ی نهادها و مردم منطقه در تحقق این هدف تعیین‌کننده است: از شورای اسلامی و دهیاری دهنل گرفته تا اداره میراث فرهنگی، فرمانداری و دستگاه‌های استانی.

برای بهره‌برداری درست از این ظرفیت،

دعوت، نامی آشنا در حافظه فرهنگی مردم هرمزگان است؛ روستایی که سال‌ها به واسطه سنگ‌نگاره‌های ارزشمندش، به «شهر سنگ‌نگاره» شهرت دارد. اما امروز، با یافته‌های تازه باستان‌شناسی، روایت تازه‌ای از این سرزمین شکل گرفته است؛ روایتی که دهر را به یکی از مهم‌ترین محوطه‌های پارینه‌سنگی ایران بدل می‌کند. در بررسی‌های اخیر به سرپرستی سپهر

[illegible]

رئیس فدراسیون قایقرانی ایران:

هرمزگان ظرفیت بالایی در پرورش قهرمانان دارد

فاطمه کریمی

المپیاد استعدادهای برتر قایقرانی دختران در رشته‌های آب‌های آرام و اسلalom، به میزبانی استان هرمزگان، در پیست نخل ناخدا و استخر هفت‌تیر بندرعباس برگزار شد.

رئیس فدراسیون قایقرانی جمهوری اسلامی ایران در حاشیه این رویداد اظهار داشت: «تعداد بالای دختران شرکت‌کننده در این مسابقات نشان‌دهنده فعالیت گسترده قایقرانی در سراسر کشور است و بندرعباس با داشتن قهرمانانی چون اسلام جاهدی و هدیه کاظمی ثابت کرده که ظرفیت بالایی برای پرورش استعدادهای آینده دارد.» وی افزود: «استان هرمزگان پتانسیل قابل توجهی در رشته قایقرانی دارد و اگر برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری لازم برای رده‌های پایه انجام شود، شاهد افتخارات بزرگی در آینده خواهیم بود.»

آرزو پاسلار، رئیس هیئت قایقرانی هرمزگان نیز در تشریح نتایج این مسابقات گفت: در بخش قایقرانی آب‌های آرام، ورزشکارانی از استان‌های تهران، همدان، گیلان، اردبیل، البرز، هرمزگان، زنجان، آذربایجان شرقی، کردستان، قزوین و مازندران در مراحل مقدماتی، نیمه‌نهایی و فینال با شور و هیجان رقابت کردند.

در ماده کایاک ۲۰۰ متر، سارا ابراهیمی از البرز مدال طلا، ریحانه دادو از هرمزگان مدال نقره و فاطمه صابری از تهران مدال برنز کسب کردند. در کایاک ۵۰۰ متر نیز ابریشم موسوی‌زاده از تهران طلا، آیسا نصیری از البرز نقره و محدثه امزاجردیان از همدان برنز گرفتند. در کано ۲۰۰ متر، بهار والی‌پور از گیلان مدال طلا، آیلدا دروگر از آذربایجان شرقی نقره و فاطمه سالاری‌پور از هرمزگان برنز را از آن خود کردند. در کано ۵۰۰ متر نیز آوا قدیانی از البرز به مدال طلا، رها موسی‌رضایی‌فرد از گیلان نقره و آوا قنبری‌ها از تهران برنز دست یافتند. پاسلار افزود: رقابت‌های قایقرانی اسلalom دختران نیز در استخر هفت‌تیر بندرعباس برگزار شد و ورزشکارانی از استان‌های قزوین، تهران، فارس، البرز، هرمزگان، همدان، قم، یزد، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، مرکزی و کرمانشاه حضور داشتند.

در بخش کانو اسلalom، ثمن رضایی از قزوین مدال طلا، طناز جوان با اطاعت مدال نقره و معصومه سادات تقوی از فارس مدال برنز را کسب کردند. همچنین در کایاک اسلalom، مینو معصومی

از قزوین طلا، ضحی عظیمی‌نژاد از هرمزگان نقره و ستاره مستعین از همدان برنز گرفتند. وی هدف از برگزاری این رقابت‌ها را شناسایی و پرورش استعدادهای برتر قایقرانی کشور عنوان کرد و افزود: این مسابقات با استقبال گسترده خانواده‌ها و علاقه‌مندان به این رشته برگزار شد و سطح فنی شرکت‌کنندگان نویدبخش آینده‌ای درخشان برای قایقرانی بانوان کشور است. «علیرضا سهرابی‌ان» رئیس فدراسیون قایقرانی کشور، در پایان ضمن قدردانی از میزبانی شایسته هرمزگان و برنامه‌ریزی وزارت ورزش و جوانان خاطرنشان کرد: «المپیاد استعدادهای برتر بستری ارزشمند برای کشف استعدادهای آینده است و موجب تقویت نشاط، امید و پویایی در میان نوجوانان و جوانان کشور خواهد شد.»

لیگ دسته اول فوتبال امیدهای کشور؛ آوای میناب، فجر سپاسی رازمین گیر کرد!

در هفته چهارم لیگ دسته اول فوتبال امیدهای کشور تیم آوای میناب حیدر در بندرعباس فجر سپاسی شیراز را شکست داد.

به گزارش امید ساحل، شاگردان مجید ذاکری در تیم آوای میناب حیدر در هفته چهارم لیگ دسته اول امیدهای باشگاه‌های کشور در ورزشگاه کارگران بندرعباس موفق شدند تیم فجر سپاسی شیراز را با یک گل شکست دهند. تک‌گل این دیدار را احسان دستمزد به ثمر رساند و تیم با شش امتیاز در رده چهارم جدول گروه اول قرار گرفت. آوای میناب حیدر در هفته پنجم استراحت دارد و در هفته ششم نیز به مصاف سپاهان اصفهان خواهد رفت. تیم آوای میناب حیدر در گروه اول لیگ امیدها با تیم‌های خیبر نوین خرم‌آباد، گل‌گهر سیرجان، مس شهر بابک، برق شیراز، سپاهان اصفهان، ستارگان آبی رامهرمز، استقلال خوزستان، مس رفسنجان، فجر سپاسی شیراز، الوند شیراز، ماهان فسا و نفت امیدیه هم‌گروه است.

بازیکنان تیم شامل مهدی عبدولی، محمدجواد مهدوی، محمدرضا رحیمی، محمدحسین دهقان، محمدرضا فروتن، هادی تافته، حسین کشکولی، امیرمحمد سردار، علیرضا کشاورز، آرمان عمادی، ارشیا حسینی، طاهار شیا، حسین انداز، رافع مرادی، عیسی پیرایش، حسین بهرامیان، حسین ظهیری، مهرداد نجفی، محمدحسین عسکری، مهدی روانکار، امیرمحمد روزمردی، مهدی مبارکی، احسان دستمزد، امیرمحمد کریمی، عمران بهادر، مهدی شعبانی، علی‌اصغر جمادی، محمد حمادی چاهوئی، عرفان انفرادی و امین کریمی هستند. کادر فنی تیم شامل سرمربی مجید ذاکری، مربیان مهدی رحیمی، علیرضا یاجلانی، سلیمان تابدار و مهدی گماشته، مربی دروازه‌بان‌ها سلمان سقائزاد، مدیر تیم کیانوش آشورزاده و مدیرعامل باشگاه امید ذاکری است.

رقابت‌های کشتی آزاد و فرنگی زیر ۲۳ سال جهان؛ پرچم‌هرمزگان در صربستان برافراشته شد

بهروز رضایپور، داور برجسته هرمزگانی برای قضاوت رقابت‌های کشتی آزاد و فرنگی زیر ۲۳ سال جهان دعوت شد.

به گزارش امید ساحل، بهروز رضایپور، داور باسابقه و برجسته استان هرمزگان، برای قضاوت در مسابقات کشتی آزاد و فرنگی زیر ۲۳ سال قهرمانی جهان انتخاب شد. این رقابت‌ها از ۲۸ مهر تا ۱ آبان در شهر نوي‌ساد کشور صربستان برگزار خواهد شد. این انتخاب، گواهی بر تخصص، تعهد و عملکرد درخشان رضایپور در عرصه داوری کشتی کشور است و به عنوان افتخاری بزرگ برای جامعه ورزشی استان هرمزگان محسوب می‌شود.

رازهای ناگفته‌ی ناخدای بزرگ خلیج فارس و استاد بی‌بدیل دریانوردی قرن ۱۵

«اسدالبحار»

حسین حسین زاده شهابی

معاون مرکز اسناد تاریخی شهرداری بندرعباس

داستان احمد ابن ماجد با لقب شیردریاها؛ دریانوردی که تفاوت محور مغناطیسی و جغرافیایی زمین را کشف کرد، راه‌های پنهان دریاهای را رمزگشایی نمود، و با آثار علمی‌اش تا امروز الهام‌بخش ناوبری در خلیج فارس، اقیانوس هند و دریای سرخ است.

در گستره‌ی تاریخ دریانوردی جهان اسلام، نام‌هایی درخشانند که نه تنها میراث‌دار دانشی پرارزش بوده‌اند، بلکه خود نیز به خلق افق نو در علم و تجربه پرداخته‌اند. در میان این نام‌ها، احمد ابن ماجد همچون ستاره‌ای قطبی می‌درخشد؛ دریانوردی ایرانی‌تبار یا عرب‌نژاد؟ این پرسشی است که قرن‌ها میان پژوهشگران موجب اختلاف بوده و تا امروز بحث‌های فراوانی را دامن زده است. با این همه، آنچه مسلم است، این‌که ابن ماجد به عنوان یکی از بزرگ‌ترین ناوبران، جغرافی‌دانان و نویسندگان علوم دریایی در خلیج فارس و اقیانوس هند جایگاهی بی‌همتا دارد.

تولد و زادگاه؛ قصه‌ی هویتی چند سویه

اکثر مورخان تاریخ تولد او را سال ۸۳۶ هجری قمری و سال وفاتش را ۹۳۶ هجری قمری ذکر کرده‌اند؛ نزدیک به یک قرن عمر پربار که در بستر سفرها، آموزش‌ها و ثبت تجربیات دریایی سپری شد. بنا بر نقل عبدالحلیم منتصر، ابن ماجد در جلفار (واقع در رأس‌الخیمه‌ی امروزی در کشور عمان) دیده به جهان گشود؛ شهری بندری که در قرون میانی اسلامی نقشی کلیدی در تجارت دریایی خلیج فارس، هند و چین داشت. اما روایت دیگر که دکتر احمد اقتداری، پژوهشگر برجسته‌ی ایرانی بدان پرداخته- ریشه‌های ابن ماجد را به بندر کنگ، کرانه‌های ایرانی خلیج فارس پیوند می‌دهد. اقتداری معتقد است که ابن ماجد نه تنها فارسی‌زبان و شیعه بوده، بلکه در نوشته‌هایش از واژگان کهن فارسی و گویش کنکی بهره برده؛ شواهدی که برای برخی پژوهشگران کافی است تا او را ایرانی‌الاصل بدانند.

در مقابل، تاریخ‌نگاران عرب حوزه‌ی خلیج فارس، نسب او را به قبیایل بدوی نجد در شبه جزیره عربستان نسبت می‌دهند؛ و برخی منابع پرتغالی هم به اشتباه او را از هندوستان دانسته‌اند. این اختلاف‌ها نشان از جایگاهی دارد که مرزهای قومی را درنور دیده است.

جلفار؛ بندری پرشکوه در خلیج فارس

در قرون میانی اسلامی، جلفار حلقه‌ی اتصال دریایی میان غرب خلیج فارس و شبه قاره هند بود. آوازه‌ی تجاری و دریانوردی آن تا سرزمین‌های دوردست می‌رسید. مورخ پرتغالی دوارتی باریاروس در توصیف جلفار می‌نویسد که بسیاری از ثروتمندان دریانورد در این ناحیه سکونت داشته‌اند؛ مردمانی که نسل به نسل تجربه‌ی سفرهای کوتاه و بلند دریایی را انتقال می‌دادند. جلفار (به عربی: جُلفار) نام قدیم رأس‌الخیمه یکی از امیرنشین‌های هفت‌گانه امارات متحده عربی است. منطقه جلفار در خلال سده‌های هشتم و نهم میلادی سکونتگاه «قبیله عضد» بود. خانه‌های عضدیان از چوب ساخته شده بود. پرتغالی‌ها دژی در جلفار بنا نمودند. شهاب الدین احمد بن ماجد بن محمد از همین روستا بودند و در همین‌جا نیز مدفون هستند.

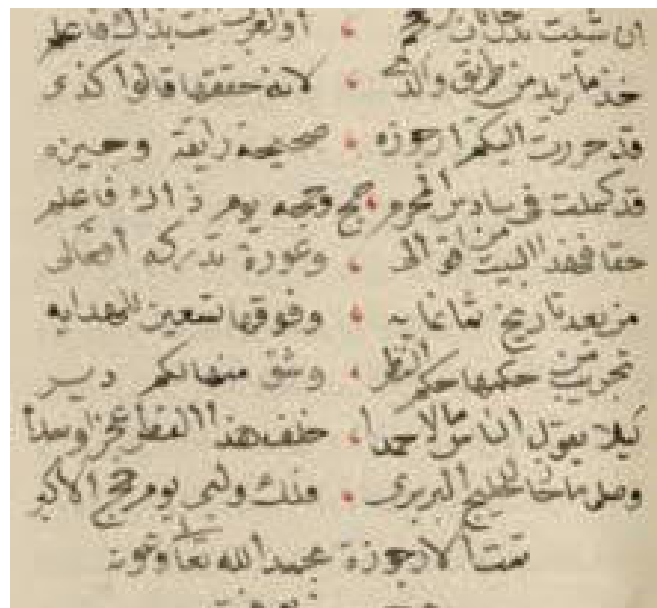
کشف تفاوت محور مغناطیسی زمین

یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای علمی ابن ماجد، درک تفاوت میان محور فیزیکی (جغرافیایی) و محور مغناطیسی زمین بود. او هنگام کار با قطب‌نما (که در آن دوران ابزاری تازه و ناشناخته بود) و بررسی موقعیت ستاره‌ی قطبی، به «میل مغناطیسی» پی برد؛ مفهومی که بعدها در علوم ژئوفیزیک، ناوبری و دریانوردی اهمیت بسیار یافت. این کشف نشان‌دهنده‌ی توان ترکیب دانش نجوم، تجربه‌ی دریایی و استدلال علمی در ذهن ابن ماجد است.

آثار ماندگار؛ الفوائد فی أصول علم البحر

مهم‌ترین کتاب ابن ماجد، اثر بزرگ الفوائد فی اصول علم البحر والقواعد است که در ۸۹۵

ایرانی چون سیراف از شهرت جهانی برخوردار بودند. پس از زلزله‌های ویرانگر سال‌های ۳۶۶-۳۶۷ هجری قمری، بسیاری از ساکنان سیراف به عمان مهاجرت کردند و دانش خود

را به آنجا بردند؛ دانشی که بعدها ابن ماجد نیز از آن بهره‌مند شد. در کنار این میراث ایرانی، تجربه‌های عباسیان، ناخدایان عرب و بازرگانان هندی نیز در شکل‌گیری او نقش داشتند؛ ترکیبی از فرهنگ‌های دریایی که او را به یکی از جهانی‌ترین چهره‌های زمان تبدیل کرد.

رهنامه؛ رمزهای مسیره‌های دریایی

ابن ماجد به رهنماها (دفاتر راهنمای سفر دریایی) دسترسی داشت؛ متونی که مختصات، عمق آب، بادها، جریان‌ها، ستارگان و خطرات مسیره‌های دریایی را ثبت می‌کردند. برخی از رهنماها مورد استفاده او قدمتی بیش از ۴۰۰ سال داشتند؛ این نشانگر سنت دیرینه‌ی ناوبری در خلیج فارس است.

منظومه‌سرایی علمی؛

شاید عجیب باشد، اما ابن ماجد بخش بزرگی از آثارش را در قالب شعر نوشت؛ قالبی که حفظ اطلاعات را برای دریانوردان آسان می‌کرد. برخی از این منظومه‌ها بین ۲۰ تا ۴۰ بیت دارند. او از بحر رجز تا طویل استفاده کرده و لایه‌های علمی را در شعر ریخته است. از معروف‌ترین آن‌ها: ارجوزه السفالیه، کنز المعالمه، قبله الاسلام، ارجوزه السبعیه، ارجوزه ضریبه الضرائبان اشعار به ستاره‌شناسی دریایی، راه‌های ساحلی، بادهای موسمی، و روش‌های رصد ستارگان می‌پردازند.

آیا او راهنمای واسکودا گاما بود؟

در منابع غربی، شهرت ابن ماجد بیشتر از آن جهت است که او را راهنمای مسیر دریایی واسکودا گاما در سفر تاریخی‌اش به

موسمی، موقعیت ستارگان و شیوه‌ی رسیدن از بندری به بندری دیگر سخن می‌گوید.

آنچه این کتاب را متمایز می‌کند، ترکیب تجربه و نظریه است؛ ابن ماجد نه فقط یک عالم مطالعه‌گر، بلکه معلم معلمان دریانوردی بود.

زبان، هویت و کاربرد واژگان فارسی

دکتر اقتداری در مقدمه‌ی فارسی ترجمه‌ی کتاب «الفوائد...» اشاره می‌کند که در هیچ صفحه‌ای از این اثر نمی‌توان از واژگان فارسی ناب خالی بود؛ اصطلاحاتی چون: لنگر، زیرباد، رهنما، آبخور، سرهنگ، هیراب؛ این واژگان، نه تنها پیوند او را با زبان فارسی نشان می‌دهد، بلکه حاکی از نفوذ دانش دریانوردی ایرانیان در تمدن دریایی خلیج فارس است.

جایگاه ایرانیان در دریانوردی

پیش از ابن ماجد، دریانوردان بندرهای

ابن ماجد

هند می‌دانند؛ ادعایی که برخی پژوهشگران معاصر رد کرده‌اند. دلایل رد شامل، تناقض زمانی، نبود سند مستقیم، فاصله‌ی جغرافیایی روایت است.

با این حال، احتمال آشنایی او با پرتغالیان در زمان نفوذ آنان به زنگبار و کالیکوت زیاد است. در نوشته‌های خود از حضور پرتغالیان ابراز اندوه و شرمساری کرده و رفتار آنان را «سبب تنگی بر مسلمانان» دانسته است.

نگاه او به ستاره‌شناسی

ابن ماجد، استاد علم‌النجوم دریایی بود. او با رصد ستارگانی چون: سهیل، سماک رامج، ثبات نعش

روش‌های اختصاصی برای تعیین مسیر ارائه داد. او حتی زاویه‌ی دقیق قبله را برای بسیاری از شهرها تعیین کرده است؛ کاری که نشان از دانش مثلثات نجومی دارد.

میراث در جغرافیای دریایی

نویسندگان عرب معاصر مانند دکتر الغنیم و دکتر عبدالله یوسف العثمان آثار ابن ماجد را گنجینه‌ای از اطلاعات کم‌نظیر درباره؛ شکل سواحل، جزایر ناشناخته، عمق آب، جریان‌های فصلی، مهاجرت پرندگان دریایی می‌دانند.

برخورد با اروپاییان

در سال‌های پایانی عمرش، ابن ماجد شاهد رخدادی بود که مسیر تاریخ دریانوردی را دگرگون کرد؛ ورود پرتغالی‌ها از دماغه امید نیک. آنان با ساخت پایگاه‌های تجاری در سواحل هند و آفریقا و تکیه بر برخی امیران محلی، مناسبات دریایی سنتی را برهم زدند. ابن ماجد از این پدیده با اندوه و تلخی سخن گفته است.

نسخه‌های خطی و پژوهش‌های معاصر

نسخه‌هایی از آثار او امروز در: آکسفورد، لینن‌گارد، کتابخانه‌های عربی خلیج فارس نگهداری می‌شود. پژوهشگر روس شوموفسکی نخستین کسی بود که برخی منظومه‌های ناشناخته‌ی او را منتشر کرد.

چرا ابن ماجد هنوز مهم است؟

ابن ماجد علم نظری را با تجربه‌ی دریایی تلفیق کرد، تفاوت محور مغناطیسی و جغرافیایی را توضیح داد، مسیره‌های ناشناخته را ثبت کرد همچنین روش‌های ناوبری را استانداردسازی کرد. ابن ماجد هزاران واژه‌ی تخصصی در دریانوردی آفرید. تا امروز، کتاب «الفوائد» در آموزش ناوبری در جهان عرب و بخشی از شبه قاره، کتابی مرجع محسوب می‌شود.

احمد ابن ماجد نماد دوران طلایی دریانوردی در خلیج فارس است؛ انسانی که با دانش ستاره‌شناسی، ریاضی، جغرافیا و تجربه دریایی، مرزهای شناخت بشر را گسترش داد. اگرچه درباره‌ی هویت او اختلاف نظر هست، اما بدون تردید: او اسدالبحار بود؛ شیر دریاهای